

# 14 שנה מתחת לאדמה

## סיפור המדהים של

## סטודנט ישראלי מסעד אבו טעמה

## שנחטף ע"י הסורים

## שהכחישו שנים את קיומו

## ושוחרר ע"י אחיו

## העיתונאי המפורסם חאלד אבו טועמה

**בפברואר '88** נסע **מסעד אבו טועמה** לחפשה ביוון, ומאז נעלמו עקבותיו \***היפופושים** ממוזשכים העלו כי מסעד נחטף ביד הארגון הפלסטיני-סורי הקיצוני "פתח המהפכה", במתקף כליאה מתחת לאדמה \*משך 14 שנה, בבידוד מוחלט הוא נחקר, הורעב ועונה באכזריות \*לפני חודש שוחרר וחזר לביתו - חילה ושפוף, אבל כן \***לראשונה**, משחזר אחיו את ההיעלמות המסתורית, המבצע הבינלאומי לאיתורו, רגעי התקווה והייאוש \*ואת הסוף הטוב - התזורה הביתה

**נאות: חאלד אבי טועמה**

18 שנה אני עוסק בעיתונות. כיסיתי עשרות ואולי מאות אירועים שונים ומשונים. חלקם כראבים, חלקם מזעזעים, חלקם סוחטי דמעות וחלקם משמים. אבל הסיפור המרגש, המדהים והמזעזע מכל, נמצא דווקא בחצר האחורית שלי, ממש מתחת לאפי. 14 שנה שאני מחכה לרגע בו לסיפור הפרטי שלי יהיה סוף, ואוכל סוף סוף לחשוף אותו. לפני חודש זה קרה. אחרי 14 שנה של חוסר דאות, מאבקים וטלטלות קשות בין תקווה לייאוש, הגיע הרגע בו אחי הגדול, מסעד, חזר הביתה. חולה ושפוף - אבל חי.

קשה לשחזר את כל האירועים והמעשים שהביאו לשחרורו המיוחל. גם כיום, ישנם עוד פרטים רבים שאיני יכול לחשוף. יסלח לי הקורא אם יגלה שהתמטירות המצטיירת בשורות אלה איננה מלאה מספיק.

## ההיעלמות

### הטיול שהפך לסיט

הסיפור שלנו מתחיל ב-11 בפברואר '88 בנופש תמים ביוון. אחי מסעד, המבוגר ממני בשלוש שנים, טס לבדו, דרך שדה התעופה בן גוריון, למה שאמור היה להיות "נופש קצר". נסע ולא חזר עד ה-13 בדצמבר 2001. מסעד, אז בן 28, עבד בימק"א במערב ירושלים כרואה חשבון, ולפני כן שימש פקיד בבנק לאומי בסניף במזרח העיר. הוא החליט לנסוע לנופש באיון, "לנקות צצת את הראש", טרם כניסתו לתפקיד חדש בבנק בלונדון. מסעד למד בבית הספר החקלאי בפרדס חנה. הוא אהב את החיים הטובים, והרבה לצאת לביילויים ולמסיבות. העברית היתה שגורה בפיו, אך יחד עם זאת, מעולם לא התעניין בחדשות או בפוליטיקה.

בחורף '88 נעלמו כאמור עקבותיו, כאילו בלעה אותו האדמה. מאז לא שמענו ממנו דבר, וכל נסיונותינו לאתר אותו עלו בתוהו. כמעט 14 שנה חיינו באי ודאות. בראשינו חלפו מחשבות רבות, ולא פעם איבדנו את התקווה שנחזור

לראות אותו בחיים.

בשיחת הטלפון האחרונה שניהלנו מיוון, הוא סיפר לנו שבכוונתו לשוב הביתה, לירושלים, בתוך מספר ימים. הוא נהג לשמור על קשר כמעט יומיומי איתי ועם בני המשפחה. אבל כשבוע לאחר ששוב את הארץ, נותק הקשר עימו. עברו ימים ושבועות, והתעלומה רק הלכה וגברה. שליחים מטעם המשפחה חרשו את יוון בניסיון לעלות על עקבותיו, אולם

נסיונותיהם העלו חרס. היינו חסרי אונים. לא ידענו למי לפנות.

הסדק הראשון בחומה שגברה על נסיבות היעלמו, הופיע לאחר כשלוש שנים. בשיחת טלפון אנונימית אמר המטלפן "אח שלכם נמצא בסוריה" וניתק את הטלפון. התדהמה היתה גדולה מאוד. מה למסעד ולסוריה? איך הוא הגיע לשם?

ואם הוא שם, למה הוא, בעצמו, לא יצר איתנו קשר?

המאן התחיל מסע ארוך של חיפושים ונסיגות לאתר אותו על אדמת סוריה. המשפחה קיבלה החלטה לשמור את

ביתנו בלתי נגיף לעיניים של אנשים שכל פרסום שלהם על היותנו בסוריה, יזיק לו. ההי לא ידענו מה בדיוק הוא עושה

שם ואם הוא בכלל בחיים. חוץ משיחת הטלפון האנונימית, לא היה בידינו מידע אחר על גורלו. במסגרת מסע

החיפושים פנינו לעשרות ארגונים בינלאומיים, ובכלל זה לצלב האדום, לאמנסטי, ולגורמים בינלאומיים אחרים. אלה בדקו אצל שלטונות סוריה, ותמדי חזרו עם אותה התשובה: "אדם בשם הזה לא נמצא על אדמת סוריה".

בקיץ '92 ביקר נציגי אמנסטי בארץ, וגבו עדות מבני המשפחה בעניינו של מסעד. סיפרנו לנציגים על הטלפון

האנונימית ועל היעלמותו הפתאומית. נציגי הארגון הבטיחו להעלות את הנושא בשיחותיהם עם הרג הבכיר ביותר

בסוריה. סיפרנו להם שאנחנו מאוד חוששים לחייו, שהרי אם היה בחיים, או היה חופשי, היה מתקשר אלינו - כך הרי

נהג תמיד.

בחורף '92, הודיעו לנו נציגי הצלב האדום הבינלאומי כי כל הנסיונות שלהם לאתר את מסעד בסוריה, עלו בתוהו.

למענתם, הם ערכו בדיקה מקיפה עם שלטונות סוריה, והתברר להם כי מסעד אינו מוחזק בשום בית כלא או בית

חולים או במוסד ממשלתי כלשהו בתחומי המדינה. בעקבות הדברים האלה, התחילו להטיל ספק במידע האנונימי

שסיפק לנו אותו מתקשר, שלפיו מסעד נמצא בסוריה, והחלטנו להרחיב את מעגל החיפושים למדינות אחרות.

שוב שלחנו נציגים וחוקרים פרטיים ליוון, כדי לנסות ולדעת מה היו התנועות האחרונות שלו שם. נציגים אחרים

שוגרו לירדן, ללבנון, לעיראק ולרפיק ליוון. הפעם, למרבה המזל, נשאו המאמצים פרי. אחד החוקרים הפרטיים, שהיה

ביוון, הצליח לגייס לעובד בית מלון שזכר את פניו של מסעד, לפי תמונה שהיתה ברשות החוקר. הוא סיפר כי ראה

את מסעד, ארבע שנים לפני כן, בחברת בחור אחר, שהיה ידוע בכינוי "אבו ראמי". לפי המידע שנמסר לחוקר הפרטי,

אבו ראמי היה פלסטיני שגר ועבד בסוריה. בדיקה נוספת העלתה כי לאבו ראמי יש קרובי משפחה באחד ממחנות

הפליטים הפלסטיניים בלבנון.

כעבור מספר חודשים הצלחנו לאתר קרובי משפחה שלו בלבנון. אלה סיפרו כי לא ראו אותו למעלה מעשר שנים, אך

שמעו כי הוא משתייך לארגון פלסטיני הפועל בסוריה. בסוריה יש עשרה ארגונים פלסטיניים הפועלים מאז '82,

בחסות ממשלת סוריה. מדובר ב"חזית הסירוב", המתנגדת לתהליך השלום, ודוגלת בהמשך המאבק המזוין נגד

ישראל.

## החיפושים

### פתיונות בבית מלון

המידע הזה החזיר את מוקד החיפושים לסוריה. המשימה לא היתה פשוטה. בסוריה מתגוררים מאות אלפי פליטים

פלסטינים, ולחפש שם את אבו ראמי זה כמו לחפש מחט בערימת שחת. ידענו שהמפתח לפתרון התעלומה נמצא אצל

אחד אבו ראמי. בחיפושים אחריו השתתפו גורמים פלסטיניים, ירדניים, שווייצריים, אמריקאים וכן. '94 הושגה

פריצת דרך נוספת: שני פלסטינים במחנה פליטים ליד דמשק סיפרו מסעד לפי תמונה שהצגים להם סביב '94

(בדוי), שנשלחה לסוריה על ידי המשפחה. אלה ידעו לספר כי ראו את מסעד בתחילת '88, בחברת שלושה אנשים

במסע יום בפאתי דמשק. הם זכרו אותו היטב, למרות שחלפו כבר שש שנים מאז. הם זכרו אותו במיוחד, כיוון שלא

בכל יום פוגשים ערבי ישראלי שדובר עברית רהוטה. יחד עם זאת, הם לא יכלו לספר לוא הוא נעלם מאז.

סמיה התרגמה שלשניים כי מידע נוסף של מסעד, אבל לא ידבר לדבר כל עוד לא נמצאים בסוריה.

ביוזמת המשפחה, הסעו השניים בחשאי למדינה אחרת במזרח התיכון. המידע שסיפקו השניים תרם באופן משמעותי

להתקדמות בחיפושים. לראשונה היה בידינו מידע מבוסס על זהותם והשתייכותם של האנשים עימם הסתובב מסעד

ביוון ובסוריה. התברר לנו כי מדובר באנשים המשתייכים לפלג קיצוני בארגון הפתח, "פתח המהפכה", ארגון שהקימו

קציני פתח, במחאה על הסכמתו של ערפאת לצאת מלבנון ב-'82. עיקר מאמצינו הופנו כעת לעבר הארגון הזה. מאחר

שמדובר בארגון קטן, הפועל באופן דיסקרטי וחשאי, לא ידענו איך לפנות אליהם.

בינואר '95 נסע עיתונאי אמריקאי לדמשק, בניסיון לעזור למשפחה. הוא שהה בדמשק שבועיים, במהלכם ערך

ראיונות מדומים עם בכירי הארגונים הפלסטיניים בסוריה. בכל אחת מהפגישות שקיים, הוא שאל על מסעד, והסביר

כי הוא מכיר אותו באופן אישי ושמע שהוא נמצא בסוריה. האיש אף הציע סכום כספי גדול עבור כל מידע שיוביל

לפענוח התעלומה האופפת את נסיבות היעלמו. אלא שעשרות האנשים עימם נפגש, הכחישו בתוקף כי שמעו על אדם

כזה, ואמרו לו כי אין להם שום מושג על מה הוא מדבר.

בשלב מסוים התחילו אנשי הארגונים לחשוד בעיתונאי ולעקוב אחריו. כשהיה שב לחדרו במלון מדי יום, הוא היה

מגלה כי מישהו הקדים אותו וערך חיפושים בכליו. בכוננה השתלנו בחדר פתקים עם שמות וכתובות של אנשים מחוץ

לסוריה, כי הנחנו שהם יעתיקו אותם. קיווינו שמישהו משם ייצור קשר עם מספרי הטלפונים והכתובות ששתלנו

בחדר. בנוסף לכך, השתארו שם מסמכים עם פרטים מטעים על מסעד ועל פרשת ההיעלמות. מטעמים מובנים לא אכנס

כאן לפרטים שנכתבו בפתקי האלה.

הפתיון עבד. שלושה שבועות עברו, ולקרובי המשפחה שלנו בירדן הגיעה שיחת טלפון אנונימית. הפעם היתה זאת

בחורה בעלת מנטא פלסטיני-סורי, שכנתה את עצמה בשם פטמה. היא מסרה פרט מאוד חשוב על מקום הימצאו של

אחי, וסיפרה כי היא מוכנה להיפגש עם נציגי המשפחה במדינה אירופית, כדי למסור את המידע תמורת תשלום.



השליח היה אמור להתגורר בדירה שכורה בקרבת מקום, ומשם לנהל מעקבים אחר המתרחש בבסיס. הוא גם היה

אמור לדווח על כל הנכנס והיוצא מהבסיס. כדי להקל על משימת המעקב, התחוה השליח למוכר נפט על עגלה וחומר.

את המידע הוא היה מעביר למדינה אחרת, ומשם הגיע לארץ. אנשי צוות החיפוש התפרשו במדינות שונות במזרח

התיכון. שנה וחצי שהה השליח באזור, מבלי שהצליח להביא אות חיים ממסעד.

בעל הגה ההחלט להסתייע בשיירותיהם של בכירים ברשות הפלסטינית, השווהים ברמאללה ובעזה. על אף שאלה

שנואים על הפלגים הקיצוניים בדמשק, ואף מואשמים בשיחוף פעולה עם ישראל בשל הסכמי אוסלו, הצליחו אחדים

מהם להביא מידע לפיו מסעד עדיין בחיים. הם סירבו לפרט כיצד הגיע המידע הזה אליהם. במחצית הראשונה של שנת

'97 ביקרה אישיות אמריקאית בכירה בדמשק, ונועדה עם בכירים בשלטון הסורי. האישיות האמריקאית העלתה

בפניהם את הנושא של מסעד, וביקשה הבהרות מממשלת סוריה. הסורים שוב הבטיחו לבדוק את הנושא, ולתת

תשובה תוך שבועות ימים.

התשובה אכן הגיעה כעבור שבועיים, והיתה כמו קודמותיה - שלילית. הסורים התעקשו שמסעד איננו נמצא על אדמת

סוריה. יתרה מנאת: הסורים טענו שבדקו בכל הארגונים הפלסטיניים הפועלים על אדמתם, ולדבריהם, איש לא אישר

כי מסעד נמצא בחצר האחורית שהגיע משלטונות סוריה החזיר אותו לא גקודת המוצא, התעלומה. אבל

תחושות יחלץ אותו. הרגשתו שאני קורא את מחשבותיו. ידעתי שאסור לוותר. למדתי מהניסיון שאסור אף פעם לאבד

תקווה. חשבתי על מה שקורה בארץ עם הנעדרים. עקבתי מקרוב אחרי מאבקן של משפחות נעדרי הקרב בסולטן

"עקב בלבנון, והערכת את הכוונות שלהן. ראיתי איך משפחתו של רון ארד אינה מרפה מנסיונותיה להשיב אותו

הביתה. שאלתי הישראה וכוונתה לשייכות של הרגע שיחזור, אבל תמיד חששתי שזה יקרה במקרה ברחוב ראשי

בין '97 ל-'99 נעשו עוד מספר פעולות שמטרתן לאתר את אחי. על חלק מהפעולות האלה לא אוכל לספר לעולם, אך

כל שאוכל לומר הוא, שחלק מהן דמו למבצעים שכמו נלקחו מסרטי בלשים.

## הפענוח

### כלוא במחנה סורי

בסוף '99 נפתרה התעלומה. אחד מראשי הארגון הפלסטיני בדמשק הודה בשיחה עם "שליח", כי מאז מאי '88 מסעד

אכן נמצא בפרושתם. הוא סירב להסיר פרטים אחרים עליו, מלבד העובדה שהוא "נושם", מה שהדאיג אותנו בדבריו

היה שבתקופה הקרובה מתכוונים בארגון "להיפטר" ממנו, תוך שהוא רומז שמסעד יחוסל. הוא סירב לומר מדוע

מסעד מוחזק בפרושתם לאורך התקופה הזאת.

למרות שבהכיר לא מסר מידע מדויק על מקום הימצאו של אחי, הצלחתי, שוב באמצעות שליחים, להגיע אל המקום

שבו מוחזק מסעד, יחד עם אנשים אחרים. מדובר היה בבסיס אימונים אחר מזה שסברנו תחילה. ושוב היגרנו

לשליחים שבתחום, שוב שכנו דירות ושוב חידדנו את המעקבים.

לאט לאט התבהרה התמונה. במרכז בסיס האימונים היה מקלט תת קרקעי שהכניסה אליו הוסתרה באמצעות שיחים.

רק בודדים ידעו כי נאחזתי דלת המקלט ישנן מדרגות שמובילות מטם, לכיוון תאי מעצר חשופים. בכל אחד מהתאים

המוחק בבידוד אדם אחר. מהמידע שהגיע אלי, עלה כי איש מה"אסירים" לא ידע על קיומו של רעהו. יתרה מכך:

הסתבר כי מסעד הוחזק תחת שם בדוי, כדי להקשות על איתורו.

במשך חודשיים קיימנו מעגים עם עשרות אנשים מהארץ ומהעולם, בניסיון לחלץ אותו מהמקום. ידענו כי הזמן פועל

לרעתנו, וכי כל יום שעובר רק מגביר את הסכנה לחייו. לא ידענו מה מצבו הפיזי והנפשי. לאורך כל אותה התקופה

לא היתה לנו עדות של אדם אחד שראה אותו או שמע ממנו. כל הזמן היינו צריכים להחליט האם לסמוך על כושר

השיפוט שלנו, ובדיעבד, הסתבר כי לא מעט אנשים שיקרו לנו במשך 14 השנים האחרונות. היו כאלה שביקשו כסף,

לאחר שטענו כי יביקרו אצלו ואף מסרו לו ממתקים וממתנות. אחרים הציעו כי תמורת תשלום הם ינסו לקדם את

ענייננו, למרות שלא התכוונו לעשות דבר.

בשנת 2000, זמן קצר אחרי שהנשיא בشار אל אסד עלה לשלטון, הצלחתי ליצור קשר עם ארמון המלוכה בסוריה

באמצעות גורם שלישי. אותו גורם, בעל תגינות בריטית, שוחח עם מקורביו של אסד הבן, ודרש מהם בתוקף לפעול

למשך שחרורו של מסעד. התשובה שקיבל הבריטי היתה מפתיעה: שלטונות סוריה מסרו לו כי מבדיקה שערכו

וממידע שהגיע אליהם, עולה כי מסעד אינו בין החיים.

המידע הזה התקבל על ידינו בתדהמה, כיוון שראינו אותו כגירסה רשמית למחצה של השלטון הסורי. החלטתי שלא

לספר למשפחה על כך. שבועות הסתובבתי לבדי עם המידע הזה בכטן. לילות רבים עברו עלי ללא שינה, במחשבה מה

אפשר לעשות עוד. עד שבוקר אחד החלטתי לחדש את פעילות החפ"ק ביתר שאת. המידע שהצטבר בידינו, הצביע על

כך שהגירסה הסורית איננה נכונה. כדי לא לשעמם, לא אכנס לפרטים על איך השגתי את המידע, וכדי לא לבלבל

אתכם, אדלג על פרטים ותאריכים. כל מה שאני יכול לספר הוא על פגישות לתוך הלילה, תכנונים, מפות, והרבה

הרבה קפה.

להבדיל מפעמים קודמות, הפעם גורמים בסוריה היו מוכנים לעזור, ובאופן גלוי. התוכנית לחלץ אותו היתה מפורטת

ומוכנה. ערב ביצוע התוכנית התקיימו מעגים עם גורמים בווישינגטון, בניו יורק, ברבת עמון, בביירות, וכמובן בדמשק.

התאריך שנקבע לביצוע התוכנית היה ה-3 בנובמבר, לפני חודשיים וחצי.

באותו היום פגשנו גורמים בסוריה ובערב, כדי להכין לאחד הארגונים הפלסטיניים בפאתי דמשק. בראש

הכוח עמד קצין סורי בדרגת תת אלוף. הסורים הודיעו לכל השווהים בבסיס לא לזוז ממקומותיהם. אנשי הכוח הלכו

לפי המידע ישר אל הכניסה למקלט התת קרקעי. הם פרצו את הדלת וחדרו אל אגף התאים התת קרקעיים. "מי כאן

מסעד?" צעק אחד מאנשי הכוח הסורי. מסעד היה המום. "מי מכיר אותי בגרם האמים שלי?", תהה. עד מהרה

הסתבר לו כי נמצא למטה הסתבר, אבל כמעט לא הורג, אלא שמדובר בשניים "ידידותיים".

כעבור מספר ימים קיבלתי שיחת טלפון מנציגת הצלב האדום בארץ. יושבתי אז במסגרת העבודה ברמאללה. הטלפון

שלה גרם לי לבלבול גדול. "זה בקשר לבקשה שלך למצוא את אחיך הנעדר", אמרה לי. הייתי בטוח שהיא רוצה

לספר לי שמצאו את גופתו. "אלו ברשורות טובות או רעות?", שאלתי בחשש. "יש לי דווקא ברשורות טובות", אמרה.

מאותו רגע הכל סביבי הפך מופלג, הייתי מבולבל, מגמגמתי, עזבתי את הישיבה ונסעתי ישר למשרדי הצלב האדום

בשתיי"ת לגרא. במקום הייתי עובדת שווייצרית ממושקעת עם חיוך על הפנים. מולתה היה שלטן של מסעד.

קראתי במהירות את המסמכים שנכתבו בצרפתית. היתה שם העדות של מסעד שנפתחה במשפט: "יש לי אה שגר

בירושלים ועובד כעיתונאי. אני לא יודע איפה, אבל אפשר להגיע אליו דרך אגודת העיתונאים הישראלית". באותו

רגע ידעתי שהוא עדיין שפוי, אחתה היה מספר להם שעבדתי בטלוויזיה הישראלית במחלקה לערביים, מה שהיה גורם

לחיסול המהיר. הבחורה אמרה שאחי בחיים, שהוא בסדר ושהוא מאוד מתגעגע ורוצה לחזור הביתה. צמרמורת עברה

לי בכל הגוף, כאילו אני בתוך חלום. חלמתי על הרגע שיחזור, אבל תמיד חששתי שזה יקרה במקרה ברחוב ראשי

באיו מדינה. מי האמין שיום אחד הוא יחזור הביתה, למורה ירושלים?

בהתאם למדיניות הצלב האדום, היא סירבה למסור לי פרטים נוספים, אבל אמרה שהוא קיבל אישור לצאת מסוריה

לארץ, ושהצלב האדום ממתין לאישור ממשרד החוץ וממערכת הביטחון. לא נתנו לדבר איתו, רק אמרו שדעתו

צולחה, אבל הוא צריך להכות טיפולוגים ושאקים נפשי. נסעתי במהירות הביתה, להורים, וסיפרתי להם שמסעד חוזר.

אמא לא הפסיקה לברכת מרוב התרגשות. ואבי היה בהלם. הם לא האמינו לי בהתחלה, עד שהשתכנעו שמדובר בדיווח

אמת ולא בעוד שמעוה. מאז התחלנו לספור את הדקות עד שהוא יחזור הביתה.

## השיבה

### נס התנוכה שלנו

ב-13 בדצמבר, בחג התנוכה, חל נס התנוכה הפרטי של משפחתי. בשעה שש בבוקר יצאה שיירה של הצלב האדום

מירושלים דמשק לכיוון הגבול עם ירדן, מלווה ברכבים ובהם אנשי המודיעין הסורי. באחת המכוניות ישב מסעד, כשלצדו

שני נציגים של הצלב האדום. בגדול הירדני מסרו אותו לעוד נציגים של הצלב האדום מירדן, ואלה הסייעו אותו

ישירות אל שגרירות ישראל ברבת עמון. כעבור שעה קלה יצא משם עם תעודת מעבר, המאפשרת לו להיכנס לתחומי

המדינה דרך מעבר הגבול בגשר אלנבי.

נציגי הצלב האדום שהיו בכל אותה עד בקשר איתנו, ביקשו שלא נגיד לאזור הגשר, אלא שנמתין בבית. הם כל הזמן

הדגישו שאין לנו מה להגיד, כיוון שמסעד נמצא בחסות הצלב האדום, וכי אנשיו אתראים לכך שגיגע עד פתח בבית